

Prednáška „Mongolské porážky v Európe“

Dňa 20. septembra 2019 sa v budove Archeologického múzea SNM konala prednáška kanadského historika Stephena Powa, ktorý momentálne pôsobí na Stredoeurópskej univerzite v Budapešti. Prednášajúci je popredný odborník na problematiku mongolského vpádu do Uhorska v rokoch 1241 – 1242, špecificky sa zameriavajúci na problematiku odchodu Mongolov zo Strednej Európy. V jeho posledných štúdiách dynamicky vyvracia niektoré zaužívané a pre modernú mongolistiku zastarané tézy, najmä vďaka štúdiu originálov mongolských a čínskych listín, ktoré zatiaľ pre našinca ostávajú na pokraji záujmu. Prednáška, ktorá bola predstavená po prvýkrát, sa dotkla najmä často diskutovanej neporaziteľnosti mongolskej armády. Stephen sa pokúsil na základe viacerých nezávislých a relevantných dobových správ z prostredia Európy aj Ázie poukázať na fakt, že mongolská armáda bola už počas bitky pri rieke Slaná demoralizovaná čiastkovými neúspechmi. Taktiež existujú indicie, že minimálne isté časti invázneho vojska boli porazené na Dalmátskom pobreží a aj na území Balkánskeho polostrova počas ich ústupu z Uhorska. Zároveň však vyvrátil viaceré udalosti, ako napríklad obliehanie mesta Olomouc, ktoré boli vymyslené či už na základe neskoršieho dáta písania kroník, ale aj účelovo najmä v období 19. storočia v rámci rôznych národnoobroditeľských hnutí. Na záver poukázal na fakt, že po invázii v rokoch 1241 – 1242 sa mongolskí chánovia neodvážili zaútočiť na Uhorsko po niekoľko dekád, čo je možné pripisovať v neposlednom rade aj porážkam či prekážkam, s ktorými sa počas nej stretli. Prezentácia prilákala najmä nadšencov problematiky, ktorí si nenechali ujsť ani možnosť diskusie. Tá na záver trvala rovnaký, ak nie dlhší čas ako samotná prednáška.

Michal Holeščák

Archeopark Živá archeológia v Hanušovciach nad Topľou sa dožil piatich rokov

27. septembra 2019 sa Archeopark Živá archeológia v Hanušovciach nad Topľou „dožil“ svojich piatich narodenín. Myšlienka vybudovať živé archeologické múzeum pod holým nebom pri regionálnom kamennom múzeu má však svoje korene oveľa hlbšie. Vznikla po roku 2000 ako snaha priniesť atraktívne zariadenie pre edukáciu a popularizáciu archeológie ako aj priestor pre archeologický experiment. Po rokoch kreovania zámeru sa v r. 2008 vďaka cezhraničnému projektu s ukrajinským partnerom (Ústav výskumu Karpát Užhorodskej univerzity) a v spolupráci s odborníkmi zo Slovenska spracovala odborná štúdia archeoparku a technický projekt. Znovu muselo prejsť niekoľko rokov, kým sa v r. 2014 zámer zhmotnil do

Obr. 1. Vnútrotný areál archeoparku. Foto: M. Kotorová Jenčová.

reálnej podoby v rámci projektu cezhraničnej spolupráce s poľským partnerom (Podkarpatské múzeum v Krosne). Pri otvorení predstavoval archeopark priestor cca 3500 m² obkolesený palisádou zo zahrotených kolov a s vežou nad vstupnou bránou. V rámci neho sa nachádzalo 5 obydlí z rôznych období praveku a včasného stredoveku. Už po krátkom čase prevádzky zariadenia sa objavila potreba jeho doplnenia najmä o edukačný priestor a výrobné prístrešky. Pomohol opäť úspešný cezhraničný projekt s overeným partnerom z Poľska a hanušovský archeopark sa v r. 2018 výrazne doplnil o dva obytné a tri výrobné objekty, rozsiahlejší edukačný prístrešok, ohradu pri palisáde a zárodok pohrebného okrsku – mohylový násyp. Pri svojich piatich narodeninách predstavoval tak ucelený areál s objektmi od mladého paleolitu po včasný stredovek. Nachádza sa tu 7 obytných objektov – po jednom z paleolitu, neolitu a doby laténskej, po dvoch z doby bronzovej a včasného stredoveku. Výber období podmieňovali výsledky výskumu, ktoré v regióne dokladajú najintenzívnejšie osídlenie práve v zvolených úsekoch praveku a včasného stredoveku. Obydlia sú postavené na základe pôdorysov objektov odkrytých archeologickým výskumom na lokalitách východného Slovenska. Rešpektujú dobové technológie a materiály, nie sú však dôsledne postavené metódou experimentálnej archeológie. Neumožňovali to termínové obmedzenia projektov, v rámci ktorých sa výstavba archeoparku realizovala. Konkrétne sa v archeoparku nachádza stanový príbytok aurignacienskej kultúry z mladého paleolitu (Tibava, okr. Sobrance), neolitický polozahĺbený objekt kultúry s východnou lineárnou keramikou (Košice-Galgovec), nadzemný objekt kolovej konštrukcie kultúry Gáva z mladšej doby bronzovej (Sedliská-Podčičva, okr. Vranov nad Topľou), polozahĺbený objekt kolovej konštrukcie kultúry Gáva z neskorej doby bronzovej (Nižný Hrušov, okr. Vranov nad Topľou), keltské obydlie so sedlovou strechou siahajúcou po zem

(Zemplín, okr. Trebišov) a dva slovanské zrubové stavby z 9. – 10. storočia (Skrabské a Vlača, okr. Vranov nad Topľou). Obytné objekty sú vybavené základným vnútorným zariadením, pozostávajúcim zo stolov, lavíc, políc, ležoviek a mobiliárom, ktorý predstavuje najmä keramika, kožušiny, textilie, drevené, kamenné a kovové náradie a zbrane. Zaujímavosťou sú voľne rozmiestnené zvukprodukujúce nástroje.

Obr. 2. Archeopark každoročne pritiahne množstvo návštevníkov. Foto: M. Kotorová Jenčová.

Obydlia, usporiadané v chronologickej línii od najstaršieho po najmladšie, dopĺňajú výrobné a pracovné priestory – kovolejárska, hrnčiarska a sklárska dielňa s pecami a kuchynský priestor s chlebovou pecou. Nachádza sa tu tiež keltský a stredoveký rotačný mlynček, hrnčiarsky kruh, sú tu terčovnice na streľbu z luku, v letných mesiacoch sú v každom objekte alebo pred ním umiestnené tri figuríny (muž, žena a dieťa), odeté do ručne ušitých odevov prislúchajúcich tomu-ktorému obdobiu. Jednoduchšie kostýmy si môžu zapožičať aj návštevníci. Tí môžu tiež manipulovať so všetkými predmetmi dennej potreby, zbraňami, náradím, keramikou... Archeopark oživujú dva sektory pre zvieratá, niektoré sa pohybujú voľne v areáli. Zriadené sú aj 4 experimentálne políčka o celkovej výmere 100 m².

Ďalším rozmerom archeoparku je možnosť realizovať archeologické experimenty. Tie nielenže sú lákadlom pre verejnosť, ale môžu poskytnúť cenné informácie pre odborníkov. V hanušovskom archeoparku sa realizovali výpaly keramiky, odlievanie bronzových výrobkov, experimenty so sklom, pečenie chleba, pestovanie plodín, chov domácich zvierat a i. Archeologickým experimentom je aj sledovanie životnosti samotných stavieb.

Prioritou archeoparku je však edukácia a popularizácia archeológie, čo je možné doplniť a rozšíriť prehliadkou pútavej a invenčnej archeologickej expozície v blízkom kamennom múzeu.

Napriek tomu, že ako autorka myšlienky archeoparku a jej realizátorka už, žiaľ, nemám možnosť ovplyvňovať jeho život, prajem mu k piatym narodeninám, aby bol naďalej živým, aby si udržal záujem verejnosti, ktorá doteraz potvrdzuje základnú ideu tohto archeologického open air múzea, že totiž návštevníci radi prijímajú poznanie prostredníctvom hry a interaktivity, že je takouto formou možné účelne spojiť zábavu a relax s poznávaním.

Mária Kotorová Jenčová

Hranice Rímskej ríše – Dunajský Limes

V tomto roku mala 17. októbra 2019 v Berlíne, v priestoroch Slovenského inštitútu a Slovenského veľvyslanectva, reprízu aj druhá výstava a síce panelová výstava o rímskych pamiatkach na Slovensku. Jej premiéra pod názvom *Hranice Rímskej ríše – Dunajský Limes – Od Trajana po Marka Aurélia* sa uskutočnila minulý rok v Ríme v múzeu Mercati di Traiani na Forum Romanum (5. 7. – 18. 11. 2018). O výstavu prejavil záujem riaditeľ Slovenského inštitútu v Berlíne Ivo Hanuš. Zaujali ho hlavne slovenské pamiatky na Limite, vojenské kastely Rusovce-Gerulata a Iža-Leányvár nominované do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO. Spoločný nominačný projekt štyroch podunajských krajín (Nemecko, Rakúsko, Slovensko a Maďarsko) pod názvom *Hranice Rímskej ríše – Dunajský Limes* bol predložený začiatkom júla v hlavnom meste Azerbajdžanu v Baku, kde sa očakávalo jeho prijatie. Hoci nominácia získala pozitívne odborné hodnotenie, Výbor svetového dedičstva nemohol projekt schváliť, pretože maďarská vláda požiadala o vyňatie objektu Miestodržiteľského paláca v Aquincu tesne pred zasadnutím v Baku. Vznikla špeciálna situácia a pre krátkosť času Výbor konštatoval, že nemohol uskutočniť zápis a rozhodol o odklade nominácie na budúci rok 2020 (<https://www.pamiatky.sk/sk/page/nove-zapisy-v-zozname-svetoveho-dedicstva-unesco>).

Výstavu bolo potrebné nanovo adaptovať, prispôbiť novým priestorom a panelom. Podunajské múzeum v Komárne opäť zapožičalo železnú rímsku kotvu vytiahnutú v roku 1971 z Dunaja pri Iži a veľký sadrový model rímskeho kastela v Iži od prof. Vojtecha Ondroucha (1952). Texty pôvodnej rímskej výstavy boli preložené do nemčiny Kristiánom Elschekom, grafickú úpravu robil opäť Jakub Dušička, architektonický návrh Anna Gondová. Kurátorom výstavy bola Margaréta Musilová, texty a obrázkové podklady, fotky, skeny a mapy dodali okrem hlavnej kurátorky spoluautori Jaroslava Schmidtová, Ján Rajtár, Katarína Harmadyová, Kristián Elschek, Vladimír Turčan, Vladimír Varsík, Ľubica Pinčíková, Anna Tuhárska a Jozef Csütörtöky. Krátke sprievodné video dostalo nemecké titulky.